

PRESENTATIE

INVENTARIS VAN HET PRIESTER POPPE-ARCHIEF en bijhorende documentatie bewaard in het Bisschoppelijk Archief in Gent

toespraak door samensteller en ere-rijksarchivaris Michel NUYTTENS

TEMSE, 7 oktober 2016

Soms wordt wel eens beweerd dat archivaris een saai beroep is: een stoffige of erger nog, bizarre bezigheid die enkel wereldvreemde wezens kan boeien. Het spreekt voor zich dat ik het hier niet mee eens ben. Met veel passie en de ermee gepaard gaande arbeidsvreugde heb ik het beroep van archivaris 40 jaar uitgeoefend en na mijn pensionering heeft de microbe me niet losgelaten. Het is daarom dat ik met veel plezier het aanbod van het Bisdom Gent en de vzw Poppe Worldwide heb aangenomen om het archief en de bijhorende documentatie van priester Poppe te inventariseren en op die manier toegankelijk te maken voor verder wetenschappelijk onderzoek. Archief gaat naar de kern van de geschiedenis. Met een weliswaar misplaatste hubris kan een archivaris zich zelfs een kleine beetje God wanen door doden figuurlijk opnieuw tot leven te brengen. Het werk van de archivaris gaat bovenal gepaard met een onmiskenbare creativiteit.

Dit is de finaliteit, en hierin schuilt uiteindelijk de creatieve kracht van het werk van de archivaris: in een ongeordende massa papieren een duidelijke structuur en ordening aanbrengen en presenteren in een overzichtelijke inventaris. In het geval van het archief van priester Poppe en de bijhorende documentatie diende "ongeordeerde massa papieren" wel heel letterlijk te worden geïnterpreteerd. Het ging om niet minder dan 80 strekkende meter handschriften, brieven, boeken, brochures, knipsels, iconografisch materiaal e.d.m., langs heel diverse kanalen en gespreid over meerdere jaren samengebracht in het bisschoppelijk archief te Gent. Een zeer uitgebreid archief, waarvoor al onmiddellijk na de dood van Poppe zorg werd gedragen, maar waarbij de nederige priester zich ongetwijfeld de vraag zou stellen: "Gaat dit allemaal over mij?" En inderdaad, dat een relatief kort leven aanleiding gaf tot een archiefvorming van die omvang is al een eerste opmerkelijk gegeven.

De figuur van Edward Poppe kende ik in alle eerlijkheid maar heel oppervlakkig. Als kind was ik, net als vele generatiegenoten in Vlaanderen lid van de Eucharistische Kruistocht, zong ik uit volle borst '*Door zovele lieve kleinen wordt gij Jezus niet bemind*' en verslond ik de *Zonnelandjes*, vooral wanneer ze verhalen brachten over heldhaftige missionarissen in exotische landen. Dat dit met Edward Poppe te maken had en dat ik later zijn archief zou bewerken kon ik toen uiteraard nauwelijks bevroeden. De schitterende kapel te Moerzeke, waar hij zijn laatste rustplaats heeft gevonden, was me tot voor kort onbekend. Ik heb ze nu ontdekt en met verbazing vastgesteld hoe groot de devotie voor priester Poppe tot op vandaag nog steeds is. Alleen al deze vaststelling is een voldoende prikkel om méér over deze man te weten te komen. Hoe heeft zijn faam zich vanuit het landelijke Moerzeke wereldwijd kunnen verspreiden?

Geboren in Temse in 1890 is Edward Poppe op 34-jarige leeftijd overleden in Moerzeke. Over dit korte maar rijkgevulde leven werden reeds meerdere vuistdikke boeken en talloze artikels en kortere

bijdragen gepubliceerd. Kort na de dood van Poppe reeds, kreeg priester Odilo Jacobs, die hem goed had gekend, van kardinaal Mercier de opdracht om een biografie van Poppe te publiceren. Daarna volgden nog meerdere andere publicaties, waarbij op de eerste plaats de boeken van de vorig jaar overleden Oost-Vlaamse priester Fernand Van de Velde dienen te worden vermeld. Van de Velde was zonder de minste twijfel de beste kenner van het leven en werk van Poppe en was ook postulator bij zijn zaligverklaring, maar of met alle reeds bestaande literatuur het laatste woord over de betekenis van Edward Poppe is gezegd en geschreven, durf ik ten zeerste te betwijfelen. Ik hoop alvast dat de hier gepresenteerde inventaris perspectieven zal openen voor nieuw en vernieuwend onderzoek rond de figuur van Edward Poppe. Zijn mariologische geschriften worden op dit ogenblik reeds opnieuw bestudeerd en de uitgave van zijn geestelijke dagboeken, van kapitaal belang voor de kennis van zijn theologische inzichten en spiritualiteit, wordt in het vooruitzicht gesteld. Daarnaast hoop ik uiteraard ook dat deze inventaris mede de inhoud van de *causa* mag stofferen, die na Poppes zaligverklaring in 1999 nog verder wordt gezet om ooit misschien tot zijn heiligverklaring te leiden.

De inventaris die vandaag wordt gepresenteerd heb ik onderverdeeld in 15 hoofdstukken. Heel uiteenlopende aspecten worden hierin belicht, die niet alleen betrekking hebben op het leven van Edward Poppe, maar ook op zijn invloed en betekenis na zijn dood: stukken van persoonlijke aard, waaruit we onder meer veel kunnen leren over zijn eerste levensjaren in een kleine bakkerswinkel te Temse en zijn relatie met zijn moeder en familie; stukken over zijn opleiding vanaf de lagere school tot de universiteit; stukken over zijn apostolische activiteiten en spirituele invloed, met uiteraard heel wat informatie over de Eucharistische Kruistocht die enorm heeft bijgedragen tot de verspreiding van zijn internationale faam; Poppes zeer uitgebreide briefwisseling, vooral verzameld in functie van de *causa* en manuscripten over uiteenlopende onderwerpen, waaronder de reeds genoemde geestelijke dagboeken komen eveneens aan bod, naast de publicaties van Poppe enz. Uiteraard wordt in de inventaris heel wat plaats geruimd voor de archiefbescheiden en documentatie i.v.m. de *causa*. Het onderzoek werd opgestart in 1945 en leidde tot de zaligverklaring in 1999. *Sanctus subitus* was dus zeker niet aan Edward Poppe besteed. Voor mij als leek was het bijzonder verhelderend en instructief om een inzicht te krijgen in de procedure die bij deze *causa* werd en nog steeds wordt gehanteerd. Zeker de stukken die betrekking hebben op de mirakels die mogelijks aan Edward Poppe konden worden toegeschreven waren in mijn ogen heel interessant. Uiteindelijk was het de onverklaarbare genezing van een jong meisje uit Evergem in 1928 dat als mirakel werd erkend. de enorme massa verzoekschriften die begin jaren 50 aan de paus werden gericht om zijn zaligverklaring te bekomen, wereldwijd maar vooral ook vanuit Vlaanderen, maakte op mij veel indruk.

In de inventaris wordt eveneens aandacht besteed aan het archief en de documentatie van andere archiefvormers: postulatoren en kerkjuristen, waaronder de reeds genoemde Fernand Van de Velde; het Edward Poppe Comité, tot op de huidige dag actief o.m. door de uitgave van *De Stem uit Moerzeke*; het archief van het Centro don Poppe te Rome, dat moest bijdragen tot de verspreiding van de internationale faam van Poppe e.d.m. De bibliotheek van Edward Poppe, spijtig genoeg gedeeltelijk verbrand tijdens WO II, krijgt uiteraard ook een prominente plaats in de inventaris, naast de vele publicaties in boeken en tijdschriften die aan hem werden gewijd in alle mogelijke talen, van Nederlands tot Chinees, gaande van een stripverhaal van Jef Nys tot uitvoerige wetenschappelijke studies. De wereldwijde aandacht die aan de figuur van Poppe werd besteed - op zich eigenlijk al wonderbaarlijk - komt hierin zeer goed tot uiting. We wijzen ten slotte op het iconografisch materiaal, met massa's interessante foto's.

De inventaris wordt vooraf gegaan door een korte inleiding en afgesloten met een uitgebreide index en een overzicht van archief en documentatie die op andere plaatsen worden bewaard, in het bijzonder de opslag- en tentoonstellingsruimte Dacca en het Poppe-museum in Temse. Gezien de vele verschillende kanalen waarlangs de verzameling tot stand kwam, de gedeeltelijke ordeningen die hier en daar reeds waren aangebracht of, erger nog, bestaande ordeningen die door elkaar werden gehaald, was de enige optie om zeer voorzichtig en zeer gedetailleerd te werk te gaan, met talrijke kruisverwijzingen. Het eindresultaat is een inventaris van 3030 nummers en 540 pagina's.

Er zit hierin voldoende stof voor mogelijk verder onderzoek. Ik geef enkele voorbeelden:

- ° de eerste wereldoorlog lijkt me een periode in het leven van Poppe die nog niet voldoende is uitgeklaard. Hoe heeft hij zijn onderbroken opleiding verder kunnen zetten? En hoe is hij er überhaupt in geslaagd om de moeilijke oorlogsjaren door te komen?
- ° de rol van Poppe als pedagoog kan zeker nog verder worden bestudeerd en aansluitend kan worden onderzocht waarop in zijn ogen de antinomie was gebaseerd tussen studentenbeweging en scoutisme en waarom dit laatste volgens hem een duivels karakter had
- ° welke raadgevingen gaf hij aan jonge karmelietessen en andere kloosterlingen?
- ° in welke mate probeerde hij kardinaal Mercier te overtuigen van de rechtmatige eisen van de Vlaamse Beweging, in hoever is hij hierin geslaagd en hoe zag hij de interactie tussen die Beweging en de sociale strijd? Onder meer zijn briefwisseling met Karel de Schaepdrijver en Lodewijk Dosfel en een onuitgegeven studie over de Vlaamse Beweging kunnen verhelderend zijn
- ° de relatie tussen Poppe, zijn moeder, zijn zussen en zijn broer lijkt me van essentieel belang en nog onvoldoende bestudeerd
- ° een grondige evaluatie van zijn literair-, muzikaal- en tekentalent lijkt me de moeite waard
- ° de vraag uiteindelijk hoe een ziekelijke, jong gestorven priester op korte tijd een wereldwijde devotie tot stand bracht en uiteindelijk zalig werd verklaard blijft uiteraard intrigeren

Het is slechts een greep uit de vele mogelijkheden die voorhanden zijn. De inventaris zal het in elk geval mogelijk maken om alle reeds bestaande literatuur, meestal nauwelijks voorzien van een wetenschappelijke bibliografie en voetnotenapparaat, kritisch te evalueren en aan te vullen.

De presentatie van de inventaris is de afsluiter van een werk dat me meer dan drie jaar heeft vastgehouden en dat mijn respect voor de figuur van Edward Poppe alleen maar heeft vergroot. Is hij een ware zalige, op weg naar de heiligheid? Dit is een vraag waar ik als leek uiteraard geen antwoord op heb. De Kerk die hij zo hartstochtelijk lief had en verdedigde is natuurlijk niet meer de Kerk van vandaag en het sterk gesecculariseerde Vlaanderen van 2016 is niet meer het land en de maatschappij zoals Poppe die heeft gekend. Hoe hij in het hedendaagse tijdsbeeld met onze bedreigde normen en waarden zou hebben gefunctioneerd behoort tot het domein van de speculatie. Hij was zeker geen 'buitenaards' wezen en nog minder een naïeveling. Zijn fundamenteel geloof en de extreme gedrevenheid waarmee hij zijn priesterambt vervulde waren gebaseerd op voortdurend studiewerk;

wat hij ondernam in woord en geschrift werd voortdurend getoetst door gewetensonderzoek en geschraagd door gebed. Hij streefde geen hoge ambten na, maar wilde door zijn levenshouding een voorbeeld zijn voor anderen, vooral voor de jeugd, opdat die zich niet van de Kerk zou afkeren. Zijn inzet voor de jeugd was zonder meer de basis voor zijn engagement. Hij heeft dit alles gedaan met een inzet die zijn ziekelijk gestel eigenlijk niet toeliet. Daarom nogmaals: alle respect.

In alle bescheidenheid denk ik zelfs dat ik, zonder dit respect, dit monnikenwerk niet tot een goed einde zou hebben gebracht. Ik heb me soms een beetje een monnik gevoeld, in de eenzaamheid van mijn bureau. Ik heb me ongelukkig gevoeld wanneer op een bepaald moment niet alles in behoorlijke materiële omstandigheden kon worden bewaard. Gelukkig heb ik van velen de nodige steun en aanmoedigingen gekregen om dit werk te voltooien. Ik kan ze hier niet allemaal opsommen, maar kanunnik Ludo Collin, de leden van de vzw Poppe Worldwilde, in het bijzonder de heer en mevr. De Wilde en mijn vrouw Els mag ik toch niet onvermeld laten. Aan allen mijn zeer oprechte dank!

Tot slot nog deze bedenking: Een inventaris leest niet als een roman en dient eerder om erin te grasduinen. Ik hoop dat het grasduinen in de inventaris Poppe voor velen een aangename en verrijkende ervaring mag zijn. De publicatie van een nieuwe biografie van Poppe, wetenschappelijk verantwoord, maar voor een breed publiek geschreven, zou het nut van deze inventaris ten overvloede bewijzen.

Michel Nuyttens
ere-rijksarchivaris

Een exemplaar van het boek dat uitgegeven werd met steun van het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, kan aangekocht worden via het secretariaat van het bisdom Gent: secretariaat.bisdom.gent@kerknet.be (09 225 16 26)